

Gittim

Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi: İcadiye Caddesi'ne deniz yönünden girince, solda hemen havranın bitişiğinde. Yazıtında 1821 yazılı.

● **Rum Ortodoks Kilisesi:** İcadiye Caddesi üzerinde, denizden yukarı çıkarken sağda. Avlusuna, mermer çan kulesinin altından giriliyor. Kuleyi 1911'de Konyalı Andon Hüdaverdioglu yaptırmış. Ama yapı üzerindeki yazıtın 1831'de yapıldığı, 1872'de yandığı, 1890'da Mimar Nikola Ziko'ca yeniden yapıldığı, 1892'de açıldığı öğreniliyor.

● **Surp Lusavoric Ermeni Kilisesi:** Kuzguncuk Camii'nin yanında. Kesme taştan yapılmış. Yazıtından 1831'de yapıldığını, 1861'de Hovannes Balyan, Amerika Serveryan'ca yeniden yapıldığını öğreniyoruz.

Gezdim

● **Büyük Havra:** İcadiye Caddesi'nin hemen başında ve solda. Bir avlu içinde bir büyük, bir de küçük salonu var. 1818 yılında yapılmış.

● **Küçük Havra:** Tenekeci Musa Sokağı ile Yakup Sokağı'nın kesişimlerinde. 1886'da yapılmış.

● **Üryanizade Camii:** Deniz kıyısında. Nakkaş Mezarlığı'nın önünde, ahşap bir yapı. Üryanizade Ahmet Esat Efendi yaptırmış (Ahmet Esat Efendi'nin ölümü 1889).

Yapının hiçbir özelliği yok. Yalnızca ahşap süslemeli minaresi ilginç. Bütün yapı birkaç yıl önce yandı, yeniden yapıldı. Hemen ardında korunun içinde Ahmet Esat Efendi'nin oğlu Cemil Molla'nın üç katlı, cihanümmali köşkü var.

● **Kuzguncuk Camii:** 1952'de yapılmış, özelliği olmayan bir yapı. Ama son yıllarda yapılanlara göre daha nitelikli.

Gördüm

● **Küçük Hamam:** Meşrutı Sokak'ta. Büyükçe bir kubbesi var.

● **Dağ Hamamı:** İcadiye'de. Göbektaşı var. 1970'de onarılmış.

● **İsmet Bey Çeşmesi:** Fethi Paşa Yalısı'nın karşısında, korunun önünde. 1812'de yapılmış.

● **İskele Çeşmesi:** Kuzguncuk çekek alanında. 1831'de yapılmış. Alfabe devriminden sonra kazınmış bir yazıtı var. Bu kazanma olayından önce yazılmış bir kaynaktan 1247 yılını saptadım.

■ **Cengiz Bektaş, Osmanlı mirası bir Boğaz semtini, Kuzguncuk'u yazdı**

Bir huzur masalı gibi

Fotoğraflar: BARIŞ BİL

Üsküdar'la birinci köprü arasında. Anadolu'nun binlerce yıllık ilkelerine uygun bir yerleşme Kuzguncuk. Bir koyağın ortasındaki suyun iki yanı yol. Köprülerle geçerek suyun

ister o yanında ister bu yanında yürünebilir. Sandalye atıp oturulabilir...

Tüm ortak kullanımlar da bu suyun iki kıyısında: Çarşı, muhtarlık, kiliseler, havra...

Sonradan suyun üzeri kapatılmış. Şimdiki İcadiye Caddesi çıkışı ortaya. Dere alt bir tünel olarak kalmış. Bütün atıkları toplayan ve Boğaz'a boşaltan...

İstanbul'un, Anadolu'nun birçok yerinde de bu böyle olmuş. O şirsel güzelim dereler önce kalın bağıracağı dönüşmüşler, sonra da asfalt yollara.

Kuzguncuk'da, şimdi ortasından İcadiye Caddesi'nin geçtiği koyağın iki yanı oldukça dik yamaçlar... O yamaçlarda da evler... Hepsi hem ortadaki ortak kullanımların ortak oylumuna, hem de Boğaz'a bakıyor. Kimse, kimsenin görünüşünü, yelini, güneşini kesmemeye çalışıyor. Bir amfi tiyatroya yerleşmiş gibiler.

Şimdi de böyle... Bozulmalar var, ama pek çok yere göre az. Çünkü evlerin üzerlerine oturdukları parseller pek küçük. Sefertası gibi derler ya, öyle. Boğaziçi'nin sit kuralları uyarınca, yükselmek olasılığı da nasılsa önlenince, yapıtaşının iştahını açacak bir durum da yaratılmamış. Yoksa, kimse kimsenin gözünün yaşına bakmazdı, inanın.

Şimdi "İki kat daha verdim" deseniz, dümdüz olur Kuzguncuk. Böyle yaratılan kentsel rantlarla altın depolayanlar şöyle bir yanda dururlar da, bütün suç gene mimarlara atılır üstelik.

Geleneksel hoşgörü

Kuzguncuk'da öyle sanat tarihi kitaplarına geçecek kamu yapıları yok. Orta sınıfın sivil mimarı açısından görülmeye değer, 100-150 yıllık evleri var yalnızca. Ama bir yerleşme, yalnızca fiziksel özellikleriyle yerleşme, hele hele kent ya da kent parçası olamıyor ki.

Kuzguncuk, bir kentte olması gereken en önemli özelliği taşıyor. Hep hoşgörünün ortamı olmuş. Başka yerlere oranla, şimdi de öyle üstelik.

Osmanlılık içinde varolan her inanıştan insanlar, birarada yaşamışlar yüzlerce yıldır Kuzguncuk'da, hem de bir sevgi ortamında. Her birinin dinevi, bugün de ayakta, şöyle ya da böyle bugün de çalışıyorlar. Zaman zaman birinin cemaati en kalabalıkmiş, zamanla ötekini de kalabalık olmuş.

Kuzguncuk bu yönüyle 20.yüzyılın sonunda bile en önemli insanlık bildirelerini veriyor ülkemize de, dünyaya da.

"Hoşgörüyle bakın birbirinize. Tanıyın. Tanıyınca seveceksiniz! Birbirinizi sevmeyegörün, dünyanız cennet olacak. Güzelleştirin birbirinizin yaşamını. Hepiniz birsiniz" demektir Kuzguncuk! Bütün dinler de böyle söylemiyor mu? Yunusumuz böyle söylemiyor mu?

"Sen sana ne sanırsan Ayruğa da anı san Dört kitabın manası

Budur eğer var ise"

Bakin. 1912 doğumlu Kuzguncuklu bir hanım neler söylüyor:

"Sokakta Rum-Musevi-Ermeni-Türk gençleri birlikte gezerlerdi, kızlı erkekli... Karışık evlilikler olurdu. Aşk başladı mı, ötesine bakılmazdı."

Bir başka 75'lik Kuzguncuklu beyi dinleyin:

"Eskiden burası zenginlerin fakirlerin birarada yaşadıkları yeri. Herkes başka dinlere saygılıydı. Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin, Türklerin kahveleri vardı. Ama herkes herkesinkine girer otururdu. Kadınlar da gelirdi. Onlar dışardaki iskemlelere otururlardı."

1912 doğumlu Anesti'ye de kulak verin:

"Beykoz'un cevizi Çengelköyü'nün hıyarı, Beylerbeyi'nin avyası, Kuzguncuk'un piyasası" denirdi. Akşam 9'dan sonra kızlı erkekli sokakta olurduk. İğne atan düşmezdi. Sağlı sollu gazinolar vardı. Yılbaşı, bayram seyranı, herkes kendi geleneğine göre... Ama birbirleri-

ne eşlik ederlerdi.

"Ermeniler çok yer. Onların kadınları ömürlerini mutfakta geçirir. Laf vardır. 'Agop'un kazı gibi yutuyor' derler. Yahudilerin mutfağı yağlı olur. Türklerin ve Rumların yemekleri benzerdir. Yahudilerin özel kasapları vardır. Eti, okunmamışsa yemezler. Kuzguncuk'da kadın kasap vardı. Hayvanın yalnızca belden yukarısını yerler. Balıkçılıkla Yahudiler uğraşır. Ermeni ve Rumlar pek balıkçılık yapmazlardı. Hele Türkler hiç. Onlar, kalbur üstü ailelerdi. Ermeniler kuyumcu, bakırcı olurlardı.

"Üsküdar, küçük Kapalıçarşı gibiydi. Kuzguncuk'da kurukahveci, dökmeci, tornacı vardı. Yahudilerin tüccarı vardı, eskicisi vardı, şişe-demir toplayıcı, camcısı vardı. Genelde garantisiz iş yapıları ki, gene iş çiksin. Karako, piyasanın en eski camcisiydi. 1940'da Filistin'e gittiler. Avrupa'ya giden az oldu. Zenginler Bostancı'ya, Suadiye'ye gitti. İstanbul içinde dağıldılar. Rumlar, Kuzguncuk'tan 6 Eylül olaylarından sonra

gitmeye başladı. Bir de, Kıbrıs çıkartmasından sonra... Etrafımdaki tüm tanıdıklar, ahbablar teker teker göç etmişlerdi. Ben annemle yalnız kalmışım. Çok hoş bir duygu değil tabii. Şimdi artık Rum esnaf kalmadı. Türk ailelerden de esnaf vardı, ama tek tük. Genellikle mamurdular. Yalılarda yaşayanlarla aramızda çekemezlik yoktu. Yüksekten bakmazlardı. İlişkiler iyiydi. Ali Fuat Paşa'nın gelini Rumdu. Gidip gelirdi. Özellikle bayramda, cenazede vb.. Ahbablık, yakınlık vardı. Ayrıcalık yoktu. İstiklal Harbi'nde kimse bize dokunmamıştı. Bayramlarımızı bile kutlayabildik. Ama 6 Eylül'de İstanbul'da çocuklar bile evleri gösterdiler. 'Burada Rumlar oturuyor' diye. Hatırlamak istemiyorum. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ermeniler gitti buralardan. Rumlar gitmedi. 6 Eylül'e kadar kimselere dokunulmadı. Annem Kuzguncuk doğumlu. Beykoz'un arkasındaki köye gelin gidiyor. Sonra gene Kuzguncuk'a yerleşiyor. Ben daha çok küçük çocuk-

ken babam Çanakkale'de şehit oluyor. Orada yatıyor babam, amcalarım da...

"Meşmet Ali Aybar arkadaşımıydı. O koşarken ben yanında bisiklete binerdim. Birlikte geçti gençliğimiz. Anadolu yakasının en medeni yeri burasıydı. Hırslılık yoktu. Olay yoktu."

Sonradan Kuzguncuklu olma 1923 doğumlu Toto da anlatıyor:

"Annemle babam Arnautluk'tan buraya gelmişler. Burada dayıları varmış. Dinimiz Ortodoks. Biz buraya yerleşmeden önce Kuzguncuk kilisesine, Aya Panteleimon'a gelirdik. Oysa, babalarımız her pazar gelirlermiş. Biz Noel'de, 27 Temmuz'da Paskalya'da gelirdik. 27 Temmuz çok kalabalık olurdu. Sabahtan herkes ibadete gelirdi. 27 Temmuz'un arife günü olurdu. Kimileri akşamdan gelirlerdi. Sabahları; yemekler getirirlerdi. Bahçede yendir. Panayır olurdu. Türkler de katılırdı. Hanımlar, hastalar gelirdi, papaza kendilerini okuturlardı."

Toto'nun karısı Nadide Hanım da ekliyor: "1933'de Burgaz adasında doğmuşum. Çok Rum vardı. İlkokulu oradaki okulda okudum. Balığa çok çıkar-dık. Sait Faik babamın iyi arkadaşı idi. Evimize gelip giderdi. Babamla balığa çıkardı. Babam denizi o kadar severdi ki. Kalp hastasıydı. Bir gün kriz geliyor, denize düşüyor ve boğuluyor. Lokantamız vardı: Pandelli. Duruyor, ama neler yapmadılar oraya? En son mezeciydi Eniştem akerdeon çalardı, Valerio Radyoda da çaldı. Şimdi İtalya'da..."

Kaçamak sevimler

Annesi Yahudi, babası Rum, Kuzguncuk'un sevilen bir hanımının Türk eşi anlatıyor:

"Ocakta Boğaz'a haç atarlardı, İsa'nın isim gününde. Rumlar, Museviler, Ermeniler, Türkler, herkes katılırdı. Yalnızca yeni yerleşenler bu işe uzaktan bakarlardı. Okulda da, sınıfta da karıştık. Milliyet ayrımı yoktu. Zengin bir semt değildi. Orta halliler otururdu. Fakirlik de vardı. Ama çok şenlikliydi. Karışık evlilikler oldu. Museviler, Rumlar kendi aralarında evlenirdi. 10-15 yıl nişanlı katanlar da olurdu. Ermeni erkekleri, Rum kızları isterdi. Daha neşeli, keder bilmez oldukları için. Hatta şöyle bir söz de vardı, afedersiniz: 'Ermeni yemeginden sonra, Musevi yatağında, Rum kadınıyla sevişeceksin.'"

1909 doğumlu bir başka Kuzguncuklu hanımı da dinleyelim: "Kocam Müslümandı. Ben de kırkbeş yıl önce Müslüman oldum. Camiye gidiyorum. Sinagogla ilgili bir sorun olmadı. Hatta bana yardım ettiler. Akşamları tüm kızlar İcadiye'de tur yapardı. Rum çocuklara kur yapardı. Çok isteyenim oldu. Ben çok yaramazdım. Laterne çalır, dans edildirdi Dereboyu'nda. Kaçamaklar olurdu, sevilirdi. Yalan söyleyerek evden kaçılırdı. Dimitrom vardı, ille beni almak isterdi. Onunla çok flört ettim."

Bir yeri oralardan daha insanca ne anlatılabilir? Kuzguncuk üzerine bu anlatılanlar iyi, kötü yanlarıyla bir "anıt" oluşturuyor mu? Ötekini sevmenin, hoşgörünün anıtı değil mi bu? Neden yaratılmasın bugün de bu anıtlardan?

Yaşayanlar anlatıyor; Kuzguncuk, bir zamanlar İstanbul'un en medeni ve hoşgörülü yeriymiş. Ermeniler, Yahudiler ve Müslümanlar hep beraber yaşamış. Şimdi insanlar azalmış tabii, ama en azından kilise, sinagog ve cami kalmış yadigar.

